

Kiss Dávid

Az antikvitás irodalmának tanításában rejlő intertextuális lehetőségek: a homéroszi eposzokat evokáló populáris regények

Bevezetés

Az irodalomtanítás módszertana körüli szakmai diszkurzus, az ifjúsági irodalmi piac kínálatát motiváló fogyasztói szokások és a fiatalok körében legnépszerűbb könyvlisták összeállításában manifesztálódó implicit olvasói érdeklődés vizsgálata egyértelműen rámutat arra, hogy szükség és igény van a populáris alkotásokra.

Ahogy arra *Tókos Bianka* rámutat, „az irodalomtudomány sokszor kifejtette már, hogy az irodalom alapvető jelensége a textuális folytonosság, ami azt jelenti, hogy minden irodalmi alkotás egy másikat is éltet, és az alkotás egyfajta jelkomplexumként működik”. (2013, 7. o.) Ezt hangsúlyozva vázolta fel *Kusper Judit* a tananyag-elrendezés egy (a kronologikus elgondolást helyettesítő) tematikus modelljét, mely

„lényegesen több lehetőséget kínál arra, hogy a szövegek, irodalmi alkotások egymással párbeszédbe lépjenek, hiszen a közös kérdésfeltevésnek köszönhetően hol tematikus, hol intertextuális szövegcsoportok alakulnak ki, melyek éppen arra hívják fel az értelmező figyelmét, ami fölött a kronologikus elv elsiklik: az irodalmat nem teleologikus folyamatként kell elképzelni, sokkal inkább egy olyan szöveguniverzumként, ahol szöveg szöveggel párbeszédet folytat, mindezt annak érdekében teszi, hogy a befogadó minél gazdagabb, szerteágazóbb jelentésárnyalatokat legyen képes komponálni.” (2019, 34. o.)

Ezt az elméleti elgondolást egy olyan irodalmi területen tájékozódva kívánjuk konkrét tartalommal, szövegekkel megtölteni, mely működésmódjának, motívumainak, narratíváinak, diákok számára felkínálható morális értékeinek és közismert szereplőinek köszönhetően kifejezetten alkalmas a populáris művekkel közös, intertextuális játékba

való bevonásra, miközben maga is számos populáris alkotás alapjául szolgál: ez az antik mítoszok, pontosabban a homéroszi eposzok világa.

Mítosz és irodalomtanítás

Mítosz és népszerű irodalom összekapcsolásának pedagógiai hasznáról értekezve korábban a

„szinte kizárólag kanonikus szövegekre épített, hagyományos irodalomtanítási gyakorlatot részben felülíró és a népszerű alkotások olvasást megszerettető funkcióját hangsúlyozó modell elkötelezett követőiként felvázoltuk *A görög mitológia* tanegység egy alternatív megközelítését, mely modern és kortárs fantasy-művek feldolgozásán keresztül közelít a mítoszok fogalmához. Elhelyeztük a tanegységbe választott három regényt (*C. S. Lewis: Az oroszlán, a boszorkány és a ruhásszekrény; J. R. R. Tolkien: A Gyűrűk Ura; Rick Riordan: A villámtolvaj*) a számos műfaji alkategóriával operáló fantasy rendszerében, az alkotásokból vett idézetekkel alátámasztva mutattuk be a másodlagos világok teremtésének különbözőségeit és hasonlóságait, feltártuk ezek mítikus gyökereit és motívumait, beemelve az értelmezésbe a bibliai genezistörténetet is.” (Kiss, 2021a, 89. o.)

Mivel idézett írásunkban a mitológia témakörhöz már rendeltünk populáris alkotásokat, ezért most – tulajdonképpen folytatva a korábban megkezdett munkát – kifejezetten a homéroszi eposzokat evokáló műveket ajánlunk, ám előtte néhány szót ejtünk a mítosz mint téma megítéléséről és helyéről a tantervben.

Pataki Elvira néhány éve publikált, remek tanulmányában arra hívja fel a figyelmet, hogy „a hagyományos európai oktatásban századokon át vezető szerepet játszó antik mítosz iskolai felülreprezentáltsága miatt mára kiüresedett, unalmassá vált” (2021, 179. o.). Erre a jelenségre minden valószínűség szerint erősítő jelleggel hat az, hogy az antik irodalom hol és milyen fókusszal jelenik meg a tantervekben.

A Nemzeti alaptanterv 2020-as módosítására épülő kerettanterv A változata 5–8. évfolyamon több tanegységben (*Család, gyerekek és szülők; barátság, emberi kapcsolatok; Próbatételek, kalandok, hősök*) tárgyalja a mítoszokat, azonban minden esetben az antik történetek (pl. Daidalosz és Ikarosz) feldolgozását írja elő, mellőlük hiányoznak a populáris művek, bár a követelmények listájában azt olvashatjuk, hogy a tanuló „választhatja klasszikus és népszerű ifjúsági regények bemutatását (szemelvények vagy egyéni beszámolók, ajánlások); az érdeklődés felkeltésének céljából”. (Kerettanterv) Célszerűnek tartjuk a populáris alkotások tételes említését a tanegységben, kiváltképp,

ha a cél a mitikus történetek archetipikus helyzeteinek felismertetése, ezt ugyanis népszerű művek sokasága kínálja egyszerűbb narratíva, érthetőbb nyelvezet és mai, aktuális kulturális referenciák mentén, arról nem is beszélve, hogy napjaink legnépszerűbb populáris alkotásai közül több eposzszzerű jellegzetességeket is mutat: a nemrégiben megjelent *A Hatalom Gyűrűi* című sorozat miatt reneszánszukat élő tolkieni történetek, a mozivásznat évtizedek óta uraló képregényfilmek és a játékosok millióit rabul ejtő, történetalapú fantasyjátékok közismert darabjai is eposzi narratívákat kínálnak, saját mitológiát teremtenek, és a saját közösségükért vagy az egész világ rendjének helyreállításáért tevékenykedő, különleges képességű, eposzi hősöket vonultatnak fel.

A 9–12. évfolyam (gimnáziumok és szakközépiskolák) számára készített kerettanterv – a kronologikus tananyag-elrendezésnek megfelelően – a legelső irodalmi tanegységként tárgyalja az antik mitológiát (a görög epikával, azaz az eposzokkal és a lírával együtt). A modul fejlesztési és követelményrendszere a kijelölt művek és elsajátítandó ismeretek tekintetében klasszikus fókuszú, ám megjelenik a listában a mitológiai alapformák (történetek, hősök, narratívák) és műfajok (mítosz, eposz) „hatása, továbbélése többféle értelmezésben az európai és a magyar irodalomban, képzőművészetben, filmen” (Kerettanterv), megnyitva ezzel a teret a modern mítoszok és népszerű alkotások bevonása, az intertextualitás mozgósítása felé, ám a tananyag mennyisége és az annak feldolgozására előírt tízórás időkeret valószínűleg nem teszi lehetővé a szövegköztiség szervezőelvként való kezelését, így a nyílt kánont megbontó alkotások minden bizonnyal csak a klasszikust kiegészítő, mintegy színesítő jelleggel léphetnek be a pedagógiai folyamatba, holott hasznuk bőven túlmutat ezen (vö. Kiss, 2020, 2021a).

Ebben a tekintetben szerencsésebb helyzetben vannak a hatosztályos középiskolák, ahol az eltérő tantervi struktúra a mítoszt a *Műfaji alapismeretek I. – Az epika* tanegység keretében tárja a diákok elé, húsz órában határozva meg annak időtartamát, így itt több idő és alkalom kínálkozik a mitikus történetek populáris művekkel való együtt olvasására. Dolgozatunkban elsősorban éppen ezért ezt a tantervi elrendezést szem előtt tartva teszünk ajánlásokat a képzési szint korosztálya számára.

A népszerű irodalom alkotásainak tananyagba emelésére azért is szükség van, mert a klasszikus kánon és műveltség önmagában már egyre kevésbé vonzó a fiatal generációk számára. Ahogy azt *Pataki* is említi, „a korszerű tudás fogalmának radikális átalakulása, a tananyag ennek hatására lezajlott módosulása következtében a klasszikus műveltség mint univerzális, az egyén számára biztos intellektuális, etikai és esztétikai bázist jelentő háttértudás mára letűnni látszik”. (2020, 91. o.) Az utóbbi néhány év legizgalmasabb szakmai vitáját generálta Nényei Pál középiskolai magyartanár cikke, melyben szintén a tudás szerepének megváltozásáról, valamint a klasszikus műveltség devalválódásának következményeiről gondolkodik. „Nényei a gimnáziumi oktatás válságának sarokköveiként azonosítja az évszázadokig meghatározó szerepű klasszikus (humán) műveltség eltűnését, a tudás relativizálódását.” (Kiss, 2022, 32. o.)

Ezek a tendenciák mind tetten érhetők a klasszikus szépirodalom olvasásának mint szabadidős tevékenységnek a fiataloknál tapasztalt visszaesésében. Az antikvitás remekeinek vonatkozásában *Pataki* szerint ez annak tudható be, „hogy a formai kíséreltezésről eleve lemondó, a műveltségét tekintve igen heterogén nagyközönség számára jól bevált cselekménysémákat és ismétlődő karaktereket kínál, a befogadó részéről különösebb koncentrációt nem igénylő akciódús mitológiai fantasy a gondolatiságában és nyelvében sokkalta bonyolultabb, emellett az oktatásból is fokozatosan kiszoruló kanonikus művektől vonja el az olvasókat” (2020, 91. o.). Vitatjuk a szerző álláspontját, miszerint épp a mitikus témákat újraíró populáris alkotások tántorítanak el a fiatal befogadókat az antik művek elolvasásától. Tény az, hogy a klasszikus kánon olvas(tat)ása mára állandósult problémává vált az oktatásban, ennek okait azonban mi nem a populáris irodalom kánontól eltávolító hatásában, hanem elsősorban a technikai környezet irodalmi olvasás ellen ható működésében, valamint az oktatás történeti megrögzöttségében, anakronisztikus jellegében látjuk.

A minket körülvevő digitális kultúra tartalmaival „szemben az olvasókönyvek és kötelező olvasmányok behatárolt terjedelmét és tartalmi egységeit a tanulók statikusnak, kőbe vésettnak és így nehezen befogadhatónak érzékelik, és a közösségi médiához képest alacsony szintű élményszerűséget nyújtanak”. (*Kiss és Szűts*, 2021, 67. o.)

A történetiség koncepciója helyett ma sokkal inkább a jelenre vonatkozathatóság dominál, a „posztmodern oktatási kultúra tehát meg kell szüntesse a történetiséget favorizáló irodalomtanítási szemlélet túlhangsúlyozását, s a pedagógiai paletta új megközelítéseinek, lehetőségeinek, alternatíváinak variálható és egymással elegyíthető színeivel kell átfesse a 21. század elszürkült irodalomtanítását” (*Kiss*, 2021b, 68. o.). Ebben a folyamatban jut(hat) kiemelkedő szerep a populáris műveknek, melyek összekapcsoló szerepet tölthetnek be klasszikus és kortárs között, multi- és transzmediális jellegüknél fogva pedig a nyílt és ellenkánon közötti kulturális és mediális szakadékot is áthidalhatják (vö. *Kiss*, 2021a).

A homéroszi eposzok és populáris művek párbeszéde

Minden olyan munka, amely bizonyos tematikus megfontolások mentén állít össze korpuszt, szükségszerűen szelektálni kényszerül az elérhető alkotások tág köréből. Mi az elsősorban gyakorló magyartanároknak és magyartanár szakos hallgatóknak szóló ismeretterjesztő segédletünkbe olyan szövegeket válogattunk, melyek véleményünk szerint jobban illeszkednek a 14-15 éves korosztály érdeklődéséhez, olvasói igény szintjéhez, a gimnáziumok képzési és oktatási céljaihoz. Hasonló eljárásokról ír *Kusper Judit* e kötetben olvasható tanulmányában (*Kusper*, 2026), ahol a populáris művek tanítását az előzetes tudás koncepciójára alapozva építi fel.

Gyűjtésünk eredményeképp egy olyan listát mutathatunk be, amely az antik eposzok mitikus bázisának újraírása, a fontosabb szereplők alakjában és az eposzszervező motívumok kiaknázásában rejlő intertextuális lehetőségek mellett több zsánert és műfajt is felvonultat. Helyet kapott ebben az alternatív kánonban a trójai háború előzményeit és eseményeit részletesen bemutató többkötetes történelmi regénysorozat (*David Gemmell: Trója I-III.*), mely az elbeszélt cselekmény mellett a mítosz működését, a mitikus gondolkodást is dekonstruálja; egy különleges mitológiai lényt főszereplővé avató, kifejezetten fiataloknak szóló YA-fantasy (*Alexandra Christo: Egy birodalom végzete*), mely bár a többi alkotáshoz képest nem kapcsolódik szorosan az eposzok világához, ám számos mitológiai motívumot remekül aknáz ki, s kalandregényekre jellemző narratívája és izgalmas cselekményszövése könnyen olvashatóvá teszi; szövevényes és sokréttű science fiction (*Dan Simmons Ílion-duológiája*), melyben az „olümposzi istenek” újra megrendezik a trójai háborút a Mars felszínén; végül a világhírű *Percy Jackson*-sorozat második kötete (*Rick Riordan: A szörnyek tengere*), mely Odüsszeusz útját rajzolja újra sok leleményes ötlettel és a sorozatra jellemző, sajátos humorral.

A fent említett alkotások mellett – melyeket részletesebben, különböző szöveghe-lyeik kommentált idézésével, módszertani és tematikus javaslatokkal ellátva mutatunk be – említés szintjén ajánlunk további műveket is, melyek ugyancsak hozzáadhatnak az antik eposzok tanulásának élményéhez, akár bizonyos részleteik tanórai feldolgozásával, akár ajánlott olvasmányként, ám részletesebb feltárásuktól írásunk terjedelmi kereteire és tartalmi fókuszaira való tekintettel most eltekintünk.

Kusper Judit izgalmas és újszerű gondolatkísérletében a művek által kialakított terek, valamint mesei és eposzi szimbólumok felől közelít az antik szövegek újraírásai felé. Megállapítja, hogy „az eposzi és a mesei tér összetettsége s szimbolikus teljesítménye több ezer éve vezérfonala az önmagát kereső befogadónak: gondoljunk csak Odüsszeusz közmondásos bolyongására, a bejárt út tapasztalatára, de előttünk lebeghet Trója példája is, ahol egy falakkal körülzárt térért folyik a harc” (Kusper, 2023a, 118. o.). A homéroszi eposzokkal párbeszédet folytató kortárs alkotások ismertetésekor mi is a befogadó relációjában keressük a szövegek helyét az oktatásban, ám elsősorban a mítosz mint világmagyarázat és performatív műfaj kettősége, valamint az eposzi hősök és motívumok átvétele, transzponálása mentén.

Mítosszá válás, mítoszeremtés és közvetítettség: a trójai háború és hőseinek rajza a populáris regényekben

Talán furcsának tűnhet, hogy az Iliászt megidéző művek közül nem olyat választot-tunk, mely a főszereplőt, Akhilleuszt vagy a mondanakör fontosabb alakjait (Helené, Párisz, Hektór stb.) helyezi a középpontba, hanem egy olyan regénysorozatot, melyben

Vergilius eposzhőse, Aineiasz van a fókuszban, holott előbbiből több is akad: nagy népszerűségnek örvendő Madeline Miller *Akhilleusz dala* című alkotása, mely Akhilleusz és Patroklosz fiatalkorán és hamar intim viszonyra mélyülő barátságán keresztül kalauzol el minket a trójai háborúig, emberibb oldaláról mutatva be ezzel a két hőst; kézenfekvő narratívát kínál Nathalie Haynes 2019-ben megjelent regénye, az *Ezer hajó* is, mely egymáshoz lazábban kapcsolódó elbeszélésekből rajzolja ki Trója ostromát, a történetek elbeszélőivé (és így az események legfontosabb alakjaivá) pedig a nőket (Pénélopeiát, Iphigeniát, Helenét vagy épp Athéné istennőt) teszi, ezzel helyezve el a történetben a kánontól eltérő hangsúlyokat, ugyanis a kánonban az eposzok elsődlegesen férfitörténetként működnek. Külön írást érdemelne ez a téma, amelyben a mítoszok női hőseit főszereplőként megjelenítő regények a tradícióval ütköztetve kerülhetnének bemutatásra. (Erről lásd: *Kusper*, 2024.) A hagyományosan férfifókuszú mitikus történetek és eposzok női szereplőinek revideálása és rekanonizációja nem újkeletű jelenség az irodalomban, eklatáns példája nálunk Szabó Magda regénye, *A pillanat*, mely Creusa sorsát transzformálja át (*Kusper*, 2023b). A korábban említett író, Madeline Miller több alkotása szintén ebbe a sorba rendezhető: a *Kirké* az Odüsszeiából ismert varázserejű nő sorsát mutatja be egyedi módon (rőla még Rick Riordan regénye kapcsán lesz szó), 2022-ben megjelent novellája (*Galatea*) pedig a Pügmalión-történet szobor-nőalakjának állít emléket. Miller prózájára jellemző, hogy elsősorban nem mitikus figuraként, hanem önálló individuumként ábrázolja hőseit.

Hasonló poétikai eljárásnak lehetünk tanúi *David Gemmell* rendkívül olvasmányos, nagy műgonddal megírt Trója-trilógiájában (*Az Ezüst Íj Ura I-II.*, *A Villámlás Pajzsa*, *Királyok bukása*), amely a kétezres években jelent meg, s minden esélye megvan ahhoz, hogy klasszikussá váljon. *Gemmell* regényét – számos egyéb erénye, például a regényvilág egyedi történelem- és mítoszteremtése, valamint az eposzi hősök demitizálása mellett – azért tartjuk figyelemre méltónak, mert a mítoszt mint a sokaság szemében még regnáló, elfogadott, de a természet *valódi*, tehát isteni akcióktól mentes működésére lassanként rádöbbenő individuum számára folyamatosan érvényét veszítő világmagyarázatként használja, és így sokkal inkább már csak az imaginárius történet szintjén működő narratívaként szolgál.

A regény – és a mondavilág – egyik fontos motívuma a hajózás, ehhez az eposzokban is lényegi jelentéselemek kapcsolódnak, *Gemmell* világában tengeri ütközetek, utazások, szigetek, sorsalakulások összekötő jegye. A mítosz és mitikus gondolkodás szerepeltetése és annak megkérdőjelezése is gyakran ehhez a motívumkörhöz kapcsolódik, s rögtön a regény elején szövegszervező tényezőként jelenik meg, mikor a főszereplő hajóját az egyik szereplő, az „öreg” túl nagynak nevezi:

„– Poszeidón, a hatalmas isten nem szereti a nagy hajókat. Kettétöri őket. Gersom felnevetett, mert azt hitte, a másik csak tréfál.

Az öreg erre sértődött képet vágott.

– Nyilvánvaló, hogy nem ismered a tengert, fiatal barátom – felelte mereven. – Az öntelt hajóácsok minden évben egyre nagyobb hajókat építenek. És azok minden évben elsüllyednek. Ha nem az istenek, akkor kik okozzák ezeket a katasztrófákat? [...] Nem, a hajó el fog süllyedni, amikor Poszeidón beúszik alá.” (Gemmell, 2010, 12–13. o.)

Fiatal és öreg beszélgetésében nemcsak generációk közötti különbséget, hanem világnézeti dichotómiát is felfedezhetünk. A Gersomnak nevezett egyiptomi nem a görögség örökölt mitikus világképén keresztül tekint az őt körülvevő környezetre, ezért nehezebbre esik elfogadni a sokat látott, tapasztalt tengerész magyarázatát, aki a metafizikára irányuló kérdésére valójában nem vár választ, azt ugyanis számára az már eleve magában hordozza. Tehát ezek a történetek, a mítoszok, melyeket az idősebbek hagyományoznak át a fiatalabbakra, a legtöbb ember számára az egyedül érvényesnek tekinthető tudást jelentik, a tapasztalható természeti jelenségek mögött rejlő isteni működést közvetítik:

„Az istenek a viharok idején járnak. A kis Phia tudta ezt, mert anyja gyakran mesélt neki történeteket a hallhatatlanokról: arról, hogy Árésznek, a háború istenének a lándzsája tűnik fel a villámokban és hogy Héphaisztosz pörölye okozza a mennydörgést. Mikor a tengerek megharagszanak, akkor Poszeidón úszik a hullámok alatt, vagy éppen delfin vontatta kocsiján száguld a Nagy Zöldön át.” (Gemmell, 2010, 21. o.)

Az előbbi, a hajó méreteivel kapcsolatos történetnél végül mítosz és *logosz*, mint egymásnak ellentmondó, egymást kizáró világfelfogás kinyilvánításába torkollik, melyet a következő idézetben érhetünk tetten:

„Khalkeusz hallotta, hogy mit sutognak egymás között a küproszi ácsok, amikor a hajótörzs gerendázatát munkálták meg: »El fog süllyedni, amint Poszeidón alá úszik!«

Amikor Poszeidón alá úszik!

Miért kell az embereknek mindig az istenek tetteibe kapaszkodniuk, amikor egyszerűen csak a természet erőiről van szó? Khalkeusz tudta, hogy a hosszabb hajók miért süllyednek el a viharban és annak semmi köze nem volt a haragvó istenekhez. A háborgó vízben a hajó fel-lemozgása nagyobb és egyenetlen nyomást gyakorol a hajógerinc közepére.” (Gemmell, 2005, 43. o.)

A mítosz Gemmell világában azonban nem kizárólag örökölt tudásként, hanem jövőre vonatkozó jóslatként is megjelenik (ahogy a kánon szerint Akhilleusz életének lehetséges kimenetelét is ez határozza meg), Agamemnón a közelgő háborúval kapcsolatban kért jóslatában saját sorsának alakulásáról is értesül, melyből nevének és történetének mítosszá válására ismerhetünk:

„Örökké fogsz élni, Agamemnón, az emberek szívében és gondolataiban. Míg apád neve a porba hullt és elhordták az idő suttogó szelei, addig a tiédet gyakran és hangosan emlegetik majd. Mikor vérvonalad emlék lesz már csupán és minden királyság porrá omlik, a nevedet még akkor is visszhangozzák. Ez az, amit láttam.” (Gemmell, 2010, 18. o.)

A mítoszok által közvetített naiv világkép a regény számos pontján felbukkan (az egyik tengerész szerint a világ végén például vízesés zúdul a sötét szakadékba), s a számtalan történet közül sokszor már a szereplők sem tudják, melyik igaz, melyik nem („ezt a történetet még nem hallottam...”, „rengeteg történet kering róla”, „tetszettek a történeteid”, „a Nagy Zöld minden kikötőjében keringtek regék hősookról”), ezáltal a regény folyamatosan problematizálja a mítosz működését, valóságát. Úgy gondoljuk, hogy a mítoszhasználatnak ez a sajátossága amellet, hogy érdekes és színes adalékként szolgálhat az iskolai tananyag mitikus történeteinek befogadásához, megnyitja az utat a különböző mítoszváltozatok egyidejű jelenlétének, a szóbeliségben gyökerező történetek sokféleségének megértése felé, s olyan kreatívírás-gyakorlatokat is megalapozhat, melyekben a tanulókat az ismert motívumok és szereplők felhasználásával saját mítoszok kitalálására ösztönözzük.

Ugyanis éppen ezt a gyakorlatot végzi a regénybeli Odüsszeusz is, akit a kánonból ismert személyiségjegyei és tulajdonságai (találékonyság, eszeség, jó vezetőkészség) mellett elsősorban elképesztő történeteinek kitalálása és mesélése tesz érdekessé. Ithaka királya a regény világában is ismert hősnak számít, amit jól példáz első találkozója egy újonc hajóssal, a legény ugyanis nem ismeri fel hősünket, aki ezt saját hírnevére tett, kissé arrogánsnak tűnő utalással kéri számon a hajóson: „Talán nem hallottál még rólam a csodás mesékben? Életem legendáit nem regélték el neked a főzőtűzek körül?” (Gemmell, 2010, 70. o.) Miután a hős felfedi kilétét az ifjú előtt, a következő párbeszéd zajlik le közöttük:

„– Rólad *valóban* hallottam már. Nagyapa azt mondja, hogy te vagy a világon a legnagyobb hazug, és te meséled a legjobb történeteket. Elmesélte nekem azt, amikor a hajódat egy nagy vihar felkapta és egy hegyoldalba vetette, ahol kettévágtad a vitorlát és az evezőkhöz kötötted, majd szárnyként csapkodva velük visszarepültél a tengerbe.

– Bár egy időre eltévedtünk a felhőkben és nekem kötélnek kellett leereszkednem, hogy visszataláljunk a vízre.
A fiú felnevetett.” (Gemmell, 2010, 71. o.)

Az idézett részlet több szempontból is figyelemre méltó. Miután a hős azonosítja magát, a fiatal megerősíti Odüsszeusz hírnevét (akiről a nagyapjától hallott, tehát a „hőstettek” feltehetően régmúlta nyúlhatnak vissza), ám a kurzívval szedett *valóban* szó azt a kétértelműséget is jelöli, hogy Ithaka királyának híre kétes értékű, talán nem is érdemes komolyan venni. Ezt a fiú szavai is nyomatékosítják, nagyapja ugyanis olyan hazudozóként hivatkozik a hősrre, akinek ez egyben a legnagyobb érdeme is, hiszen a legjobb meséket ő meséli, s a főzötűzek körül épp az ilyen legendák számítanak. Ezt a fiú rögtön egy olyan példával igazolja, amely nyilvánvalóan képtelen történet (még a természetfeletti istenek által benépesített világban is), ám látható, hogy mégis széles körben terjed a hajósok között, akik bár annak tudatában vannak, hogy a hallott történetek nem igazak, ám képzeletüknek épp ezekre a színes, varázslatos mesékre van szükségük, ezért nézik el Odüsszeusznak, hogy megtörténtként meséli el a kitaláltat. Ez magyarázhatja a következő párbeszéd lejátszódását közte és a hajósok közt:

„ – Akartok hallani egy igaz történetet? – Nem, mi a te egyik történetedet akarjuk hallani!” (Gemmell, 2010, 91. o.)

A regénybeli Odüsszeusz – és egyben az író – legnagyobb furfangja az, hogy a homéroszi eposzból ismert kalandokat meséli el, évekkel azok *valódi* megtörténte előtt. Először – a fentebb idézett párbeszéd folytatásaként – a küklópszal való találkozás gyanúsán ismerős eseménysorát (pontosabban annak egy rögtönzött változatát) meséli el a hős a hallgatóságnak, ezt még lehetne véletlennek tekinteni, ám később már teljesen egyértelművé válik a regénybeli és eposzi történetek azonossága. Ugyanis ahogy később megtudjuk, „a múlt évben, Agamemnón udvarában, az Oroszlános teremben egy fenséges és epikus történetet kerekített egy titokzatos szigetről, amelyen a boszorkánykirálynő uralkodott, aki az embereit disznókká változtatta.” (Gemmell, 2010, 99. o.) Itt tehát a Kirké-mítosz csupán a remek mesélő képzeletének szülöttjeként jelenik meg, amelyet semmiképp nem tekinthetünk megtörténtnek (ugyanígy „találja ki” nem sokkal később a hős Medúza mítoszáat is). Homérosz eposzáat a regény felől olvasva így Odüsszeusz ötleteinek és kitalációinak gyűjteményeként értékelhetjük. Ez a szerzői megoldás azért is bravúros, mert rámutat a mitikus szövegek valódiságának megbízhatatlanságára, egyben a fikció működésére, a diákokhoz pedig közelebb hozhatja Odüsszeusz alakját, felkeltheti érdeklődésüket a homéroszi „változat” iránt. Ezt a kánonbontást H. Nagy Péter is körüljárja írásában, szerinte „a jelenség úgy is megközelíthető, hogy egy rég letűnt közösség (és kultúra) számára a homéroszi változat volt az elsődleges, egy mostani számára azonban a gemmelli lehet az. Ha a trójai háború történetét a fantasy kontextusában olvassuk, megnyílhatnak a történet olyan csatornáit, melyek addig elzárva

maradtak. *Gemmell* műve tehát azzal szembesít, hogy a hősi epika populáris áthelyezése visszavezethet a mítoszhoz, és képes újradinamizálni annak alapjait.” (*H. Nagy*, 2018)

A nagy hős regénybeli történeteinek kommentárjai a mese és mítosz performativitására is utalnak. Az elbeszélő adja tudtunkra, hogy a hős „történeteinek varázsa volt [...] Mindet képzelet szülte, mégis igazzá váltak valami módon.” (*Gemmell*, 2010, 98–99. o.) A performativitás nemcsak abban érhető tetten, hogy a mindenki által kitaláltként elfogadott mese igaz történetként kezd el hatni (és később eposzként válik kánonná), hanem a regénybeli szereplők viselkedését is meghatározza. Mikor Odüsszeusz hajóját kalózok támadták meg, legénységének „minden tagja hősként harcolt, hogy megfeleljenek a meséknek, amiket Odüsszeusz mesélt róluk”. (*Gemmell*, 2010, 99. o.)

H. Nagy Péter ekképp foglalja össze a regényvilág általunk is kiemelt és részletezett értékeit, mítoszteremtés és -közvetítés kettősségét:

„David Gemmell Trója-ciklusa egy sor ragyogó ötlettel gazdagítja, illetve módosítja a trójai háború homéroszi változatát. A szereplők között Akhilleusz és Odüsszeusz nincs kitüntetett pozícióban, az eseményeket egyaránt látjuk a trójaiak és az akhájok, a királyok és a katonák, a férfiak és a nők, a gyermekek és az aggastyánok, a győztesek és a vesztesek szemszögéből. A történetből hiányoznak az istenek, viszont az elbeszélés számos mítoszt fűz össze a trójai mondakörrel (pl. a rómaid és a mózesit). Másrészt olyan világ ez, amely tudatában van önnön mitizálhatóságának”. (*H. Nagy*, 2018)

A Trója-trilógia fentebb idézett eseményei és jelenetei időben mind a közelgő háború előtt játszódnak, Akhilleusz alakjának és a trójai háború eseményeinek rövid bemutatásához már listánk másik alkotását, *Dan Simmons* Ílion című sci-fi-regényét választjuk.

Hegyí Zoltán Imre provokatív költői kérdések sorával nyitja meg *Dan Simmons* dulógiájának második részét, az Olümposzt tárgyaló írását, mellyel akarva-akaratlanul is az olvasás általunk is feltárt technikai megközelítésére és a klasszikus irodalom olvashatóságára irányítja a figyelmet: „Ugyan hány diáknak van ereje és ideje tényleg hozzálassulni egy olyan, maga tempóját olvasóra követelő eposzhoz, mint az Íliász? Vagy hánynak van türelme és kíváncsisága egy olyan sokrétű, figyelmet feszítő drámát a virtuális jelenlét, mobilozás nélkül végigülni, mint A vihar?” (*Hegyí*, 2018)

A regény(ek) néhány részletének idézése és méltatása előtt nem kerülhetünk meg azonban egy fontos tényezőt: *Dan Simmons* műve teljes egészében minden bizonnyal nem feldolgozható tanórai keretek között, ám úgy véljük, ez egyrészt szükségtelen (a regény néhány szöveghelyének beillesztése a tanórába elegendő többletet jelenthet az eposzok tárgyalásához és az egyébként közkedvelt sci-fi zsáner felmutatásához), másrészt nem is feltétlenül cél a regény teljes szövegének olvastatása, ami (nagy terjedelme,

összetett intertextuális utalásrendszere és erősen technikai nyelvezete okán) tapasztaltabb és tájékozottabb olvasóként is nagy kihívást jelent. Ám ezek a jellemzők egyben a duológia legnagyobb erői is, általuk a regény bátran mutatható fel a magas irodalom és populáris irodalom értékalapú szembeállításának idejétmúlt vitájában (vö. *Bárány*, 2014) mint olyan népszerű alkotás, amely minden tekintetben „felveszi a versenyt” a klasszikusokkal.

Írásunk terjedelmi korlátai és tartalmi fókuszja nem teszi lehetővé Dan Simmons művének alaposabb ismertetését. A mű számunkra jelentésszerű történetvonalát röviden és leegyszerűsítve arra az ötletre épül, hogy a trójai háború újrajátszódik a Marson. „Már az alapötlet, hogy a trójai háború áthelyeződik a távoli jövőbe és a Marsra, elég bizarrnak tűnik, és nyilvánvalóan magyarázatra szorul. Nos, mindez technológia kérdése. A földi világ radikális átalakítását követően a poszthumánok elhagyják a bolygót, egy brányuk segítségével összekötik Tróját a marsi Olympos Monsszal, a kvantumteleportáció felhasználásával pedig görög istenekként élnek tovább.” (*H. Nagy*, 2018)

A *Gemmell*-regénynél részletesen feltárt mítoszalakítás és tudatos kánonlebontás a *Simmons*-mű kapcsán is megkerülhetetlen, a történet elbeszélője és (egyik) főhőse ugyanis Thomas Hockenberry, aki foglalkozását tekintve *szkholiaszta*, azaz Homérosz-kommentátor vagy *Íliász-kutató*, s akinek egyetlen és legfontosabb feladata, hogy megfigyelje és feljegyezze a háború eseményeit, mégpedig azért, hogy minden a homéroszi változatnak megfelelően történik-e. Az események egy darabig hűen követik a homéroszi narratívát, ám abból, ahogy az elbeszélő rögtön a mű elején felhívja az olvasó figyelmét az eposz és a marsi *valóság* különbségeire, sejthetjük, hogy hamarosan megbomlik az eposzi és marsi narratíva párhuzamossága, így „a krónikások adatvédelme ellenére a homéroszi világ lépten-nyomon átalakul, a háború többszörös eltérülése aztán az *Iliász* zárlatánál siklik ki véglegesen, Akhilleusz ugyanis Patroklosz halálát követően – Hektórral az oldalán – az istenek ellen fordul”. (*H. Nagy*, 2018)

Maga az elbeszélő is feladja megfigyelői státuszát a mű egy pontján, és egy alakváltó szerkezet segítségével, Parisz képében elcsábítja Helenét. Ennek a szerzői eljárásnak a megismertetése tanórai keretek között is elképzelhető, és értékes többlettel szolgálhat az eposzok feldolgozásához, a diákokat ugyanis ezzel arra ösztönözhetjük, hogy (szövegtudásuk birtokában!) gondolják végig, az eposz melyik szereplőjének bőrébe bújnának, kivel (és miért) azonosulnának, vagy éppen hol és miért változtatnának az eposzi történet menetén.

A regény kezdése is a kánonkövetés és -megbontás struktúráját villantja fel, mikor szó szerint idézi Homérosz eposzát, s ezzel a propozíció és invokáció hagyományos eposzi kellékeit is a regényvilág terébe transzponálja, sajátos hangulati értékkel ruházva fel.

„Harag. Haragot, istennő, zengd, Péleidész Akhilleuszét, vészest, férfölőét, akinek az a sors jutott osztályrészül, hogy harcban hulljon el, zengd a haragot, mely sok ezer akháj vesztét okozta, mert sok hősnek erős lelkét Hádészra vetette. És ha már itt tartunk, zengd kicsinyes, hatalmuk teljében az új olümposzi csúcson trónoló istenek haragját, meg a posztumánokét, tán holtukban búcsúzva tőlük. Valamint ne feledkezz meg a maroknyi önző, klasszikus értelemben vett emberről sem, bármily haszontalanná válhattak is az idők folyamán. S míg dalolsz, Múza, zengd el a bölcseszű, öntudattal bíró, fennkölt lények haragját, az emberhez közel s mégis oly távol állókékat, akik az Európé jégtakarója alatt alusszák álmukat, az Ió kénkőves pernyéjében fuldokolnak, vagy a Ganümedész fagyos rétegei közt jönnek világra. Ó, és míg el nem felejttem, Múza, énekelj rólam is, szólj nyomorult fejemről, az akarata ellenére feltámasztott Hockenberryről: szegény, szerencsétlen, néhai dr. Thomas Hockenberryről – a barátainak csak Hockenbush, habár fent nevezett barátok már rég porrá lettek egy elnéptelenedett világon. Zengd haragom, Múza, bizony, az én haragom, még akkor is, ha netán eltörpül és jelentéktelennek tetszik a nemmúló égilakók dühe vagy az istengyilkos Akhilleusz tombolása mellett. Tudod, mit, Múza? Meggondoltam magam. Inkább ne is említs. Ismerlek, mint a rossz pénzt. Magadhoz láncoltál, Múza, a szolgád lettem [...]” (Simmons, 2015, 6. o.)

Mivel az elbeszélő megfigyel, értelmez, kommentál, ezért a homéroszi eposz szereplőivel kapcsolatban sem szorítkozik tárgyilagos leírásokra, személyes véleményének és sajátos asszociációinak köszönhetően az ismert alakok egyedi színezetet kapva jelennek meg előttünk.

„Akhilleusz erősebb, fiatalabb és sokkal szemrevalóbb Agamemnónnál, a napra lehet nézni, de rá nem. Több mint kilenc éve, a hajók felsorolásánál pillantottam meg először, és akkor úgy gondoltam, hogy alighanem Akhilleusz még az istenekhez hasonlatos hősök közül is messze kiemelkedik: testi ereje és parancsnoki tekintélye révén mindenki mást lenyűgöz. Azóta rájöttem, hogy szépség ide, tekintély oda, Akhilleusz meglehetősen bárgyú alak: úgy kell elképzelni, mint egy nagyságrendekkel jóképűbb Arnold Schwarzeneggert.” (Simmons, 2015, 18. o.)

Az idézett szövegrészben a homéroszi kánonhoz való egyéni viszonyulás (hagyománytisztelő és újraírás) mellett a kortárs populáris művek egy másik lényegi jellemzője jelenik meg, mégpedig a kulturális referenciák aktualitása és az ebből fakadó frissesség.

Nem szorul bővebb magyarázatra, hogy miért könnyebb (és talán szórakoztatóbb) a ma fiataljainak a közismert akciószínész képében elképzelni Akhilleuszt, mint rekonstruálni alakját Homérosz szövege vagy egy görög vázarajz alapján.

Odüsszeusz külső leírása Akhilleuszénál jóval visszafogottabb, mondhatni kánonhoz közelebb.

„Odüsszeusz viszonylag közel áll Agamemnónhoz, de szemmel láthatólag nem az ő pártját fogja az egyre hevesebb vitában: egy fejjel alacsonyabb a seregek vezérének, de válla és mellkasa szélesebb. Úgy mozog a görög vezérek között, mint a birkák közé vegyült kos, tekintete és cserzett, barázdált arca éles eszéről és leleményességéről árulkodik. Eddig még egyszer sem váltottam szót Odüsszeusszal, de remélem, nyílik rá alkalmam, mielőtt véget ér a háború és a görög hős útra kel.” (Simmons, 2015, 18. o.)

A leírásban amellet, hogy a görög hős legismertebb epithon ornansai köszönnek vissza (a leleményesség és éles ész) egy archaikus hatású hasonlattal is találkozunk (birkák közé vegyült kos), ez a kettősség (modern nyelvezet és archaikus kifejezések, trópusok) a regény egész szövegvilágára jellemző.

Odüsszeusz alakja vezet át minket az Odüsszeiához témájukban és motívumaikban szorosabban kapcsolódó regények tárgyalásához.

Tengerek veszélyei – az Odüsszeusz-mítosz alakjai és motívumai a populáris regényekben

Alexandra Christo Egy birodalom végzete című regényének alapmotívumát az Odüsszeia egyik epizódjának meghatározó alakjai, mitikus lényei, a szirének adják. Róluk az eposzban nem sok szó esik, az alábbi rövid idézetben értesülünk róluk, s *Christo* regényének olvasásakor élhetünk a gyanúperrel, hogy a szerzőt is ezek a sorok ihlették művének megírásakor: „Szirénekhez fogsz legelőször elérni: az összes / embert mind elbűvölik ők, ki elér közelükbe. / És aki esztelenül közeleg s meghallja a szírén-/ zengzeteket, felesége s az apró gyermekek otthon / azt többé sosem üdvözlík, neki már nem örülnek, / mert csengőszavu dallal a két Szírén megigézi”. (*Odüsszeia*, 12. ének)

Ahogy a bevezetőben is említettük, a mű inkább csak központi motívumát tekintve kötődik az antik eposzokhoz (ezért nem is tárgyaljuk részletesen), az író nő regénye ugyanis a sziréneket teszi meg főszereplővé, két királyságot, az emberekét és a szirénekét helyezve szembe egymással. Amiért mégis fontosnak gondoljuk említését (és magyartanárokkal való megismertetését), az két jellemzőben ragadható meg. Egyrészt narratíváját, nyelvezetét és cselekményszövését tekintve (a *Percy Jackson* mellett) ez az

alkotás tekinthető a szó szoros értelmében vett YA-fantasynek (ami tehát a leginkább számot tarthat a fiatal olvasók érdeklődésére), másrészt a szerző a szirének mellett egyéb ismert mitológiai motívumokat is beépít a regény világába, melyek érdekesség teszik a mítoszokkal/eposzokkal való együtt olvasására.

A történet egyik főszereplője egy szirén, akinek az a feladata, hogy emberi szíveket gyűjtsön. „Lira hercegnő egy királyi családból származó szirén, azok közt is a legveszélyesebb. A víz alatti világban nagy tiszteletnek örvend. Már csak egy szív hiányzik a gyűjteményéből – ám azt elhibázza. Anyja, a Tenger Királynője büntetésből átváltoztatja, mégpedig egy olyan lényé, amitől a legjobban undorodik: emberré. Elveszi tőle a bűvös szirénénekekkel képességét is, és megparancsolja, hogy a téli napfordulóig vigye el neki Elian herceg szívét, különben ember marad örökre.”¹ A regény ezzel az elemmel az átváltozástörténetek sorába illeszkedik. A metamorfózis (ahogy minden ilyen jellegű alkotásban) módot ad a hősnek arra, hogy saját magát és az őt körülvevő világot újszerű nézőpontból tapasztalja meg. Az emberi külső először idegen és korlátozó Lira számára, azonban a cselekmény előrehaladtával ember voltának pozitív, érzelmi oldalával is szembesül, s ez szembefordítja saját fajtájával (elsősorban anyjával).

A regény másik főszereplője ember, Lira méltó ellenpontja a mű elején. „Hiába ő a leghatalmasabb emberi királyság trónörököse, Elian herceg csak az óceánon érzi magát igazán otthon. A szirénvadászat pedig a hivatása. Amikor kiment egy lányt az óceán habjaiból, hamar rájön, hogy ő bizony más, mint aminek először hitte. Az idegen megígéri neki, hogy a segítségére lesz, és együtt fogják megtalálni a módját, hogyan pusztítsák el a sziréneket.”² (moly.hu) A kalandregényeket idéző cselekmény során természetesen szerelem szövődik a két ellenség között, a mű tehát jól bevett sémákból és kiszámítható panelekből építkezik, elbeszélésmódja azonban kettős, ugyanis a két főszereplő fejezetről fejezetre váltakozva meséli el a történetet, mindeközben pedig a regény kreatív és ötletes módon építi be saját világába a Midász-mítosz motívumait.

Az emberek királyságát ugyanis mérhetetlen gazdagság jellemzi, s ez teremt kapcsolatot az ismert mondavilággal. A mű szövege konkrétan utal a Midász-mítosra, például mikor Lira a szirének énekéről mesél: „Kiemelkedünk a habokból, és kinyitjuk a szánkat. Tökéletes összhangban éneklünk, midásziul, a legelterjedtebb emberi nyelven, amelyet minden szirén jól ért és beszél. Nem mintha számítanának a szavak: maga a zene babonázza meg őket.” (Christo, 2021, 16. o.) A midaszi királyság leírásánál pedig a szerző az *arany* ismétlődő, halmozásos szerepeltetésével hangsúlyozza a mítosz legfontosabb motívumát. Erre jó példa Elian egyik első elbeszélői megszólalása, ahol egy fejezeten belül is többször találkozhatunk az arany megjelenésével: „aranyként ragyog az óceán”,

¹ Könyvismertető szöveg forrása: <https://moly.hu/konyvek/alexandra-christo-to-kill-a-kingdom-egy-birodalom-vegzete>

² Uo.

„aranynak tűnik”, „színaranyból készült”, „az én szívemnek is aranyból kellene lennie”, „aranyból formázták a fentiek”, „több száz apró aranylámpás lebeg”, „természetesen aranyból”, „arannyal borított város”, „lebegő aranygömbök”, „aranypermet”, és még sorolhatnám.

A regényt akár a mítoszok tanításánál, akár *Homérosz* eposzának tárgyalásánál használhatjuk színesítés gyanánt, de ajánlott olvasmányként mindenképp érdemes megismertetni a diákokkal, ugyanis elképzelhető, hogy kedvet kapnak az antik szövegek olvasásához azok, akiket megfog a mű sajátos hangulata.

Írásunkat a *Percy Jackson* második részének, A szörnyek tengerének bemutatásával és ajánlásával zárjuk, amely az Odüsszeusz-mítosz számos mitémáját (mítoszalkotó összetevőjét) írja újra. *Rick Riordan* világhírű regénysorozata, a *Percy Jackson* arra az alapötletre épül, hogy a görög mítoszokban megörökített istenek valóban léteznek, és mivel halhatatlanok, ezért napjainkban is jelen vannak, az Olümpossal együtt folyamatosan vándorolnak, mindig az éppen regnáló civilizáció és kultúra központjában, ikonikus helysínén élnek. A sorozat első részét korábbi munkákban mutattuk be mint olyan modern mítoszt, amely miközben az antik történeteket írja át s építi be a maga narratívájába, performatív szövegként saját mítoszáat is teremti (vö. *Kiss*, 2021a). „A mítoszok újraalkotása, a mitikus hagyomány elemeinek újbóli felhasználása szervesen beépül az írói fantáziában konstruált világba, melynek így az antik mintákhoz kötődése mellett éppen az azoktól megkülönböztető egyedisége válik értékké.” (*Kiss*, 2021, 88. o.) A folytatásos sorozat második része, A szörnyek tengere címével is evokálja a homéroszi eposzt, megjelenítve annak központi motívumát, a tengeren történő hajózást. Ebben a regényben Percynek közeli barátját, Grovert, a szatírt kell megmentenie az Odüsszeiában is megjelenő küklpsz, Polüphemosz fogságából. A szatírhoz az út a veszélyekkel teli Szörnyek tengerén át vezet, amelyet kalandokkal és fantasztikus összecsapásokkal átszöve tesznek meg hőseink. Alexandra Christo regényéhez hasonlóan itt is visszaköszönnek az Odüsszeiából ismerős mitikus lények, ám itt nem a marginálisnak tekinthető szirének, hanem a két leghíresebb szörny, Szküllá és Kharübdisz jelenik meg. Ahogy azt már a sorozat előző kötetéből megszokhattuk, a szereplők itt is készségesen „felmondják a mítoszt” (ne feledkezzünk meg a regénysorozat erősen didaktikus jellegéről, Riordan műve ugyanis a szórakoztatás mellett mindig tanítani is igyekszik az antikvitásról), a két mitikus szörny jellemzését is a hősök párbeszédében olvashatjuk.

- „- A Kharübdisz beszívja a tengert, ha jól tudom – tűnődtem.
- Először beszívja, aztán visszaköpi, így van, ahogy mondd.
- És mi van Szküllával?
- Szküllá egy barlangban él odafönt, azokon a sziklákon. Ha túl közel merészkedünk, lenyújtja a fejét, és elnassolja a tengerészeket.” (*Riordan*, 2022, 145. o.)

A későbbiekben a szörnyek képszerű, mai kulturális utalásokkal színesített leírásait olvashatjuk, melyek segíthetnek a diákbefogadóknak a mitikus teremtmények elképzelésében. Kharübdiszt például először vécétartállyal, majd évezredek óta zabáló szájjal, egy konyhamalaccal azonosítja az elbeszélő, Szkülla támadásának gyorsaságát pedig a lézersugár sebességével illusztrálja. (Vö. *Riordan*, 2022, 146–150. o.)

Nemcsak az Odüsszeia mitikus szörnyei, hanem varázsserejű szereplői is felbukkannak a műben, például a *Gemmell*-regény kapcsán már említett Kirké. *Riordan* szövege napjaink világába transzponálja a Kirké-mítoszt, és ahogy az első kötetben a lótuszevők szigete vegasi kaszinóvá változott, úgy Kirké szigete trópusi üdülőparadicsommá alakul vízi csúszdákkal, medencékkel.

A Szörnyek tengerén átkelt hősöknek a sziget úrnője pihenést és teljes megújulást, szebb, új külsőt ígér. Percy például egy varázslatos tükörben önmaga kifogástalan változatát látja. „Úgy nézett ki, mint én, de mégsem. A szívdőglesztő Percy Jacksont láttam. Öltözékem tökéletes, arcomon magabiztos mosoly. A fogsorom szabályos, a pattanások eltűntek, bőrom barna, mintha most léptem volna ki a szoláriumból, izmosabb voltam, és talán magasabb is néhány centivel. Én néztem vissza a tükörből – a hibáim nélkül.” (*Riordan*, 2022, 160–161. o.) Ebben a vetített képben könnyen ráismerhetünk a napjaink közösségi médiák által közvetített szépségfelfogására, a fiataloknak sokszor mintául szolgáló *instakultúra* hibátlan alakot és ezáltal felszíniességet glorifikáló ideáljaira. E kép csábításának Percy nem tud ellenállni, a boszorkány bűbájának hatása alá kerül, s így sok férfitársához hasonlóan tengerimalaccá változik (a regénybeli Kriké tengerimalaccá változtatja a férfiakat). Percy tehát saját hiúságának áldozatává válik, ami figyelmeztetésül szolgálhat a feltételezett fiatal olvasók számára, s apropója, kiindulópontja lehet a helyes testképről és énképről szóló tanórai beszélgetésnek is.

Ami ezt a kalandot különlegessé és a homéroszi történettel összevetésre érdemessé teszi, az az, hogy Odüsszeusszal ellentétben Percy nem tud ellenállni a csábításnak, Percy nem erős jellem, nem gondolja végig a tettei következményeit, ösztönösen reagál (számos vonása közül sokszor ez dominál a helyzetek zömében), tehát az eposzi hőssel ellentétben épp vakmerősége és érzelmi reakciói teszik különlegessé, nem leleményes gondolkodása és furfangjai. A regényben ezeket a vonásokat Percy segítője és barátja, Annabeth képviseli, ahogy azt az első kötet kapcsán is megállapítottuk (vö. *Kiss*, 2021a). Percy ebből a helyzetből (is) csak az ő segítségével tud megszabadulni.

A regény sajátos humorának lehetünk tanúi Odüsszeusz felesége, Pénélopé alakjának transzponálásában. Ezt a szerepet ugyanis a kötetben Grover tölti be, akit Polüphemosz, a küklópsz feleségül akar venni, ezért zárja barlangjába, ahol a szatír a menyegzői kendő szövésével tölti napjait, s a lakodalom előadásának érdekében minden este visszafejti aznapi munkáját (ahogy Pénélopé is tette a homéroszi eposzban).

Összegzés

Tanulmányunkban a hagyományos, klasszikus kánont populáris művekkel kiegészítő tananyag-elrendezés egy lehetséges alternatív korpuszát mutattuk be, elsősorban ismeretterjesztő céllal olyan pályán lévő magyartanárok és magyartanár szakos hallgatók számára, akik hozzánk hasonlóan fontosnak vélik az iskolai olvasmányok körének tudatos revideálását.

A szövegek egymással párbeszédet folytató létmódjától indulva az antikvitás irodalmi remekeinek és általában a kötelező olvasmányoknak az iskolai olvas(tat)ását övező technikai és pedagógiai kihívások felmutatásán át jutottunk el a homéroszi eposzokat megidéző kortárs regények ajánló ismertetéséig.

Rámutattunk arra, hogy az elmúlt években számos olyan alkotás született a különböző populáris zsánerekben, amely párbeszédet folytat(hat) a homéroszi eposzokkal (és számos más mítosszal), egyben a mítosz és fikció működésére, a kánon folyamatos lebontására és újraépítésére is reflektál.

Úgy véljük, az írásunkban bemutatott kortárs alkotások érdemesek a magyartanárok figyelmére, az egész szöveg vagy akár választott részletek tanórai feldolgozására, a művekben rejlő intertextuális lehetőségek kiaknázására.

Felhasznált irodalom

- Christo, A. (2021): *Egy birodalom végzete*. Könyvmolyképző, Szeged.
- Bárány Tibor (2014): Magasművészet és tömegkultúra: a nem létező értékkülönbség nyomában. In: Olay Csaba és Weiss János (szerk.): *A művészettől a tömegkultúráig*. L'Harmattan, Budapest.
- Gemmell, D. (2010): *Az Ezüst Íj Ura I-II*. Delta Vision Kiadó, Budapest.
- H. Nagy Péter (2018): *Homérosz és a populáris irodalom*. (blogbejegyzés) Letöltés: https://mapopkult.blog.hu/2018/04/13/homerosz_es_a_popularis_irodalom (2023. 06. 26.)
- Hegy Zoltán Imre (2018): *Dan Simmons: Olümposz*. (blogbejegyzés) Letöltés: <http://ekultura.hu/2018/09/05/dan-simmons-olumposz> (2023. 06. 26.)
- Kiss Dávid (2020): Olvasóvá nevelés és a populáris irodalom – Eltérő irodalmi regiszterek szerepe a tanításban a Nemzeti alaptanterv tükrében. In: Fodor József Péter, Mizera Tamás, Szabó P. Katalin (szerk.): *„A tudomány ekként rajzolja világát” Irodalom, nevelés és történelem közös metszetei II*. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest. 38–58.

- Kiss Dávid (2021a): A Ruhásszekrényen át az Olümposzra I. In: Medovarszki István (szerk.): *Tantárgy-pedagógiai kaleidoszkóp: 2021: Pedagógiai, neveléstudományi és szakmódszertani tanulmányok*. Békéscsaba, Magánkiadás. 81–92.
- Kiss Dávid (2021b): Irodalomtanítás a digitális fordulat határán. *Korunk*. 32. 2. 66–72.
- Kiss Dávid (2022): „Az olvasás is gondolkodás s az írás is beszéd.” – Kiegészítések és kommentárok az irodalomtanítás körüli vitákhoz. *Új Pedagógiai Szemle*. 72. 7-8. 30–42.
- Kiss Dávid és Szűts Zoltán (2021): A populáris irodalom helye és szerepe az olvasás- és élményközpontú irodalomtanításban: Értekezés a digitális tanulási környezet és a populáris irodalmi művek kapcsolatáról. *Hungarológiai Közlemények*. 22. 3. 62–75. Letöltés: <https://hungarologiaikozlemenyek.ff.uns.ac.rs/index.php/hk/article/view/2256/2258> (2023. 06. 23.)
<https://doi.org/10.19090/hk.2021.3.62-75>
- Kusper Judit (2019): Kötelezők, kortársak, klasszikusok. Javaslatok tantervi-tartalmi szabályozók megújítására a magyar irodalom tantárgy kapcsán. In: Kusper Judit (szerk.): *Kánonok és kultuszok a gyermek- és ifjúsági irodalomban*. Acta Universitatis de Carolo Eszterházy Nominatae, Eger, 31–38.
- Kusper Judit (2023a): A mítoszok terei. Az antik irodalom tapasztalata Szakács Eszter A Szelek Tornya című regényében. In: Csató Anita – Herédi Rebeka – Kispál Dániel – Kusper Judit – Takács Judit (szerk.): *IrKa Könyvek 2. Tanulmányok a magyartanítás módszertanairól: Olvasatok és módszerek*. Líceum Kiadó, Eger, 117–132.
<https://doi.org/10.46403/IrKa.2023.117>
- Kusper Judit (2023b): A mítosz nőneműsége, mitopoétikák újrakonstruálása Szabó Magda A pillanat című regényében. In: Murzsa, Tímea, Papp, Ágnes Klára (szerk.): *„nekem is csak maszkjaim voltak”. Tanulmányok Szabó Magda életművéről*. Magyar Irodalomtörténeti Társaság, Budapest. 167–180.
- Kusper Judit (2024): Örök háborúk – Klasszikus mitológiai történetek újraírása női nézőpontból Margaret Atwood *Pénélopeia* című regényében. Kiss Noémi, Körömi Gabriella (szerk.). *Háború és béke*. Acta Universitatis de Carolo Eszterházy Nominatae, Eger. 25–39.
<https://doi.org/10.46440/ActaUnivEszterhazyLitterarum.2024.25>
- Kusper Judit (2026): A populáris irodalom és kultúra mint előzetes tudás az irodalomórán. Kísérlet egy, a populáris kultúrára építő oktatási stratégia felállítására. In: Kispál Dániel, Kusper Judit, Herédi Rebeka (szerk.): *IrKa 3. Új utak az irodalom-pedagógiában*. Líceum, Eger.
- Magyar nyelv és irodalom kerettanterv a gimnáziumok 7–12. évfolyama számára. (2020a) Oktatási Hivatal. Letöltés: https://www.oktatas.hu/koznevelis/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_gimn_7_12_evf (2023. 06. 26.)

- Magyar nyelv és irodalom kerettanterv a gimnáziumok 9–12. évfolyama számára. (2020b) Oktatási Hivatal. Letöltés: https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_gimn_9_12_evf (2023. 06. 26.)
- Pataki Elvira (2020): Átjárók az Olymposra: a görög mitológia és a kortárs magyar YA fantasy. *Antikvitás & reneszánsz* 2020. 6. sz. 89–106.
<https://doi.org/10.14232/antikren.2020.6.89-106>
- Pataki Elvira (2021). Átjárók az Olymposra: A görög mitológia és a kortárs magyar YA fantasy (II.). *Antikvitás & Reneszánsz*, 4. 7. 179–206.
<https://doi.org/10.14232/antikren.2021.7.179-206>
- Riordan, R. (2022): *Percy Jackson és az olimposziak 2.: A szörnyek tengere*. Könyvmolyképző, Szeged.
- Simmons, D. (2015): *Ílion*. Agave Könyvek, Budapest.
- Tokos Bianka (2013): Homérosz nyomában. In: Kovács Gábor (szerk.): *Pannon Tanulmányok II. A Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar Tudományos Diákköri Dolgozatai 2012*. Pannon Egyetem, Veszprém, 7–32.